

osvětlena. V Kralupech byla též žid. náb. škola od r. 1873 ve vlastní budově žid. obce a v r. 1896 byla z důvodů národnostních zrušena. Na škole působil učitel Šimon Abeles; z dřívějších rabinů a učitelů jmenují: J. Löwy, A. Ehrlich, J. Springer, J. Traub, M. Freud, Karel Polák; do r. 1926 vyučoval Schwarzkopf, od r. 1926 učitel J. Altschul, 1928 prof. dr. Otakar Kraus, rabin v Libni substituují nyní rabina. Společně s žid. obcí v Postřizíně je v Kralupech spolek Svatého bratrstva „Chevra Kadiša“, jejíž starosta byl r. 1893 Josef Neumann a nyní — od r. 1929 — starosta ž. n. o. Viktor Sommer. S ním společně spravují ž. n. o. tito pánové:

R. Fischer senior, Josef Neumann, MUDr. Josef Felix, Bedřich Neumann (od r. 1904 do 1928), Robert Neumann (od r. 1928 do 1929).

V knize katechety Jul. Nádvořníka „Z dějin Kralup n./Vlt.“ není o Židech v Kr. a okolí ani nepatrné zmínky. Přece nepochybujeme, že v městském archivu v Kr. a v kněžském archivu Lobkovičů v Nelahozevsi n./Vlt. bude veliký počet listin a důležitých příspěvků k poznání dějin Židů v tomto kraji. Matrika o narození, svatbách a úmrtích Židů v Kr. a okolí byla do r. 1896 vedena na katol. farách. Od r. 1896 je žid. matrika ve Velvarech, kde jsou uschovány i všechny důležité listiny těchto ž. n. o.

Geschichte der Juden in Kunraticz bei Prag.

Bearbeitet von
Jaroslav Rokycana, Prag.

Z malé farní vesničky uprostřed lesů, jejíž vznik připomíná se již r. 1287 a jejíž kostelík pochází z XIV. stol., vzniklo dnešní malebné městečko. Fara, v husitských dobách zaniklá, byla obnovena r. 1736, kdežto kdysi významný kostelík sv. Jana byl r. 1787 zrušen a časem úplně zničen.

Od r. 1336 držel ves pražský měšťan Velf Frenclín, po němž byla rodina Bohuslavců. R. 1407 koupil Kunratice král Václav, jenž tam na návrší v lese počal stavěti (r. 1410) Nový Hrad čili „Wenzelstein“, na němž také r. 1419 zemřel. Potom tu sídlila královna Zofie. R. 1421 byl hrad Pražany zbořen, takže na naše doby jen nepatrné rozvaliny připomínají jeho jméno. — Potom drželi kunratické zboží zápisné od cis. Zikmunda pánové z Rábí r. 1530, Václav Zima z Novosedel, dále r. 1541 Hysrlové z Chodův, r. 1602 Josef Pražan, jenž byl předkem Voršíkovských z K. Rod ten byl vystřídán r. 1665 Maximem Malovcem z Malovic, r. 1795 hrabětem Clam-Martiničem, od něhož r. 1801 přešlo alodiální panství, k němuž náležely i dvory Šeberov a Hrnčire (944 ha) v majetek p. A. Korba z Weidenheimu.

Hojné zprávy o K. jsou v kronikách *Fontes rerum Bohemicarum*, Prameny dějin českých, Jos. Emler, díl IV., Kronika Zbraslavská, Kronika Františka Pražského, Kronika Beneše Krabice z Weitmile a j. Do r. 1921 náležela obec K. do soudního obvodu nusečského v polit. okresu Král. Vinohrad, avšak nařiz. vlády z 19. prosince 1921 (Sb. z. a n. 459) byla obec z tohoto soudního okresu vyloučena a odtud připojena k okresu zbraslavskému.

Žid. obec byla v K. od nepamětných dob! Blízkost Prahy, v jejím žid. městě bylo cizím Židům s velikou obtíží dostati inkolát, způsobila, že žid. osady na vzdálenějším jejím okraji (Michle, K., Zbraslav, Libeň a j.) početně dosti rychle rostly. Zvláště významu nabýly v době vyhoštění Židů z Prahy za cis. Marie Terezie, kde se značný jich počet mohl ubytovati přechodně a odtud navštěvovati za dne Prahu. V K. byla — ještě před zákonem cis. Josefa II. — žid. matrika a k ní přináležel veliký katastr obcí. Žid. hřbitov obce K. byl daleko odtud v lesích, v Křížkově Újezdci u Jilového.

Vzdálenější osady žid. pochovávaly své mrtvé do Třebotova u Kosoře, kterýto hřbitůvek byl z rozkazů Nejv. rady obcí žid. v Čechách katalogisován a popsán v r. 1930 prof. drem Jakobovicem. Z cenné této monografie, která bohdá brzy vyjde nákladem jmenované korporace, uvádím, že nejstarší tam zjištěný náhrobek pochází z r. 1760, že však mnohem starší kameny budou — hluboko v zemi zapadlé. Náhodou je onen nejstarší — z r. 1760 — pro dějiny Židů v Čechách o velké důležitosti, neboť náleží Jakobovi synu Sondel Popper na Smíchově — patrně bratru primátora Židů Wolfa Poppera z Breznice.

Dějiny Židů v Kunraticích u Prahy.

Zpracoval
Jaroslav Rokycana, Praha.

Dojemný je nápis na náhrobku Samuela Ballenbergera, praotec známého českožidovského tiskaře Leopolda Ballenbergera:

„Misto odpočinku zbožného manžela, laskavého otce a učeného rabína Samuela Ballenbergera. Zde je ukryt skvost svého rodu, čest a nádhra Israele, veliký učenec a věhlasný rb, Samuel Ballenberger, syn rb. Jakuba bl. p. z Bamberka (!). Samuel zemřel 6. adaru a byl pochován v úterý dne 7. adaru 5614 (1854). A jeho lét bylo 82. Otče! což máme Ty postaviti jen kámen k uctění tvé památky? Jen ten že by měl zvěstovati budoucímu pokolení Tvou dokonalost? Což možno na kameni sdělití budoucím pokolením o Tvém konání a o Tvé moudrosti a obdivuhodné učenosti Tvé a spravedlnosti? Věř! zub času zničí jej záhy a kámen zvětrá, po letech — a kámen tu nebude! Ty však máš nehnoucí pomník na výsostech; tam je zaznamenán prstem Božím na věčnost! Andělé míru obdarují Tebe kruhem slávy. Tvůj duch vznáší se bude v září nebeské a bude účasten věčných radostí v oblastech života.“

Jeho duše budíž spojena se svazky života!¹⁴ Abychom si dnes mohli učiniti obraz, kolik Židů z venkova v posledních desetiletích se odstěhovalo do Prahy, nahlédneme jen do „Statistického popsaní okresu Zbraslavského“ z r. 1879! Tam najdeme v obcích — některých dnes zcela prostých Židů — tento jich počet:

Bojanovice 5, Černolice 22, Černošice 5 Chuchle 5, Čisovice 9, Davle 7, Dobřichovice 51, Hvoznice 25, Jiloviště 4, Klíneč 8, Kosoř 14, Kytín 11, Lochovice 11, Lety 11, Lipany 4, Lišna 7, Lochkov 10, Mníšek 61, Modřany 3, Mokravec 14, Radotín 9, Řevnice 8, Skochovice 9, Slivenec 10, Štěchovice 18, Točná 21, Třebetov 5, Voněkly 22, Záběhlice 10, Zbraslav 65.

Užší obvod žid. obce v K. mohl jsem již před r. 1852 přesně určit a to v knize rab. Alb. Kohna „Die Notabelversammlung der Israeliten Böhmens“ (Videň 1852). Byl to obvod „Kreisrabbinatu Karlínského“, kterýžto úřad zastával tehdy rb. M. P e r l, sídlem v Libni:

Kunratice 9 rodin, Hostivař 1 rod., Šeberov 1 rod., Keeg (Kyje) 1 rod., Záběhlice 7 rod., Prače 1 rod., 1 synagoga (v K. nebyl tehdy vlastní rabin).

Blízkost velké Prahy zavinila značný odliv žid. rodin z tohoto obvodu. Ještě r. 1910 bylo: v Kunraticích 13 Židů, v Libuši 7 Židů.

V r. 1921 poklesl tento počet v K. na 4, v Libuši na 1 Žida.

R. 1894 bylo předst. ž. o. K. takto sestavené: Daniel Wiesner v Šeberově, star.; výbor: Ed. Jakerle v Písečnici, Hynek Back v Jesenici, Lazar Jakerle v Kunraticích, Josef Vogel v Libuši, Josef Polák v Šeberově. Učitelem náb. a kt. byl tehdy

Šimon Brumlík. V Křížkově Újezdci byla — kromě již zmíněného hřbitova — též malá synagoga a spolek pohř. bratrstva isr. a spolek pro podporu nemocných; předs. byl p. Bernh. Rosenbaum na Nové Hospodě.

Dnes je ještě menší počet dítek isr. z okolí K. kamž dojíždí za jich vyučováním — a též o svátcích k bohoslužbě — uč. náb. p. S. Mandl z Král. Vinohrad. (Jeho obraz viz v díle J. J. G. M.)

Dle „Jahrb. d. Israel. Cultusgem. z r. 5655“ sestávala se obec K. z dobrovolného přistoupení těchto původních osad: Oujezdec, Dolní Břežany, Cholupná, Jilové, Hoštěřady, Jesenice, Jirčany, Krhanice, Lomnice, Manderšeit, Pisečnice, V. Popovice, Psary, Ra-dejovice, Kamenný Přívoz, Stříh, Subice, Teptín, Vestec, Voznice, Zlatníky, Chodov, Hodkovičky, Krč, Kunratice. Vlastních stanov žid. obec dosud nemá a

nábož. daň skrovně vyměřená stačí právě na udržení synagogy. Jmenovaná ročenka vypočítává pro r. 1894 v celém obvodu 80 Židů, kdežto statistika dra C. Fleischmanna v r. 1921 jich stanoví na 93 duší.

Do nedávna byly na Libuši tři rodiny žid.: J. Popper, farma husí a drůbeže, Rudolf Vogel a Gustav Vogel, velkoobchod peřím. Čelnými funkcionáři žid. obce K. jsou J. Freimuth z Vestce, Josef Poláček, velkoobchod obilím v Uhrinevsi, Vilém Bejkovský, nájemce liechtensteinského dvora v Pitkovicích, Oskar Rezek, řezník v Uhrinevsi, Leo Roubíček, zvěrolékař v Uhrinevsi, Bratři Wantochové, továrna na lihoviny v Uhrinevsi, A. Fried, velkostatkář v Chodově.

R. k 933 byla ž. n. o. v K. připojena k žid. náb. obci v Michli, kterážto obec se uvázala v zachování synagogy a hřbitovů.

Dějiny Židů v Kutné Hoře a okolí.

Zpracoval

Jaroslav Polák-Rokycana, Praha.

Kutná Hora byla — protože královské horní město — Židům k obývání zakázána. Tím početnější byly obce v jejím blízkém okolí, ba některá velmi silná střediska Židů (příkl. Kolín n. L.) vzala svůj původ jen z té okolnosti, že byla nablízku tohoto pro obchod vysoce důležitého horního města.

Do r. 1871 nebylo K. H. ani sdružení Ž., tím méně nějaké náb. obce. Toho roku ustavil se tam „náboženský spolek“ s 14 členy. R. 1893 bylo v K. H. 169 Židů a předsedou byl Vojtěch Beran; představenstvo: Alois Baš, Mořic Blattner, Josef Polák, Heřman Beck, Jul. Rosenzweig, Ed. Wohryzek; rabín Arnošt Rubinstein. Do r. 1892 měla K. H. modlitebnu v soukromém domě najatou. Teprve r. 1902 vystavěli si vlastní, velmi pěknou synagogu.

Podobné kulturní spolky, jako byl v K. H., zřízeny byly i v Malíně od 16. července 1864, Maléšově a Zbraslavicích (založen před více jak 300 lety).

Známy historik prof. dr. Rich. Federotiskl r. 1930 v Českožid. kal. „Malínskou kroniku Wolf a Steinera“, Lezikorau¹⁾, pro naše potomky, k jejich poučení a orientaci, kterou za souhlasu autora přetiskujeme:

„Pokud jsem mohl zjistiti, byla zavedena bohoslužba v Malíně kolem r. 1800. Původcem jejím byl reb Menke Eisler, bratr reb Hersche Eislera. Členy byli: Reb Šelomo Schnabel z Rohozce, reb Šelomo Markus z Libenic, Singer ze Zábře, reb Naftule Landsmann z Nových Dvorců. Později: reb Mauše Freund a reb Šimon Freund z Ovčár. V domě pak byli čtyři bratři: reb Menke, reb Hersch, reb David a reb Baruch Eisler. Mimo to několik starších balbatim²⁾, které uvádím při roce 1842, poněvadž byli tehdy ještě na živu.“

*

V r. 1842 přišel písař těchto záznamů po prvé v Malíně do modlitebny, která se nalézala ve vinopalně pana Hersche Eislera na půd. Byla sice pouze z prken sbita, ale překvapovala, neboť byla pěkně malovanými tapetami polepena, a strop byl ozdoben sluncem, měsícem a hvězdami. Tyto ozdoby provedl zručný domácí učitel Bernard Bauer ze Štok.

Obec tvořilo tehdy 24 otců rodin, a ježto členů přibývalo, byla modlitebna stále těsnější. Členy obce byli: 1. Hersch Eisler, domácí pán, 2. David Eisler, 3. Anschel Grünfeld z Hlízova, 4. Léb Wolf ze Zábře, 5. Josef Markus z Libenic, 6. Šelomo Eisler z Habrkovic, 7. Jechiel Schulhof z Kateřiny, 8. Mauše Steiner z Cirkvice, 9. Jehuda Léb Lederer z Cirkvice, 10. Jakub Schnabel z Rohozce, 11. Mates Leder ze Stuzákova, 12. Majer Spitz z Hlízova, 13. Jakub Eisler z Malína, 14. Menke Eisler z Malína, 15. Baruch Eisler z Malína, 16. Hersch Bremser z Hlízova, 17. Jakub Grünfeld z Hlízova, 18. Šelomo Lederer ze Sv. Mikuláše, 19. Léb May ze St. Kolína, 20. Bér May ze St. Kolína, 21. Majer Pollatschek, výběřčí mýta, 22. Anschel Lederer,

23. Abraham Freund z Kateřiny, 24. Bér Lederer z Cirkvice.

Modlitebna existovala tehdy již přes 40 let, ale nebyla žádným úřadem uznána, nikdo však také nic proti ní nenamítal, poněvadž bylo všude daleko od chrámu, neboť nablízku nebyla žádná kehiló kedauš³⁾.

Obec neměla tehdy žádných příjmů, ledaže někdo koupil micvaus⁴⁾ nebo něco šnudroval⁵⁾, neboť za sedadla (Stutgeld) se neplatilo. Potřeby byly ovšem také nepatrné, ledaže nebyl žádný balbús⁶⁾ schopen jako chazen⁷⁾ a musil být někdo přijat, anebo že musil být placen kauré⁸⁾ za lajnování. Jinak jsme byli rádi, když nám zbylo na esrog⁹⁾, na havdole¹⁰⁾ a jiné nezbytnosti.

Star. byl Hersch Eisler, kauré¹¹⁾ jeho učitelé, jinak byl šamisem¹²⁾ Mauše Steiner z Cirkvice. Modlitebna pro ženy byla v přiléhající suke¹³⁾, ovšem přicházely ženy pouze o roš-chašon¹⁴⁾ a jom-kippur¹⁵⁾ a tu musily většinou stát, poněvadž nebylo dosti místa pro sedadla.

Tehdy bylo usneseno, aby byla modlitebna pro muže rozšířena. Byla dosud staromódně zařízena, šulchon¹⁶⁾ stál uprostřed a kolem dokola byla sedadla se stojánky. To vše bylo odstraněno a v r. 1847 byly objednány lavice se 36 sedadly za 96 zl. konvenčních anebo 240 zl. vídeňské měny. Také byly koupeny dvě mosazné lampy, čímž modlitebna velice získala.

Tehdy bylo trochu peněz ušetřeno, poněvadž nebyl žádný chazen¹⁷⁾ najímán, neboť Léb May ze St. Kolína modlival se šacharis¹⁸⁾ a Léb Wolf ze Zábře musaf¹⁹⁾. Tím se dosáhlo úspor, takže jsme mohli poslati v r. 1848 na výzvu zl. 50 v. m. ke krajskému úřadu do Čáslavě pro chudé v Uhrách.

Rok 1848 přinesl konstituci a nastala volnost stěhování. I přišlo několik rodin do K. H. Prvním byl pan Teller, který tam zřídil cukrovar a měl jen židovský personál, který navštěvoval občas malínskou modlitebnu. Brzy nato byly v Kutné Hoře zřízeny dva sklady kořalky, jídelna a v krátkém čase bylo tam více než celé minjon²⁰⁾ balbatim²¹⁾ a malá modlitebna ovšem již nestačila. Pomýšlelo se na její zvětšení. To by bylo vyžadovalo, aby byl zbudován v sousedově zahradě pilíř a nad ním klenba, na které by spočívala rozšířená modlitebna. Majitel zahrady slíbil toto místo zdarma, ale když se mělo začít stavět, žádal 200 zl. kovových za čtverecní sáh. Ale tolik peněz neměla naše obec, proto jsme nechali všecko při starém.

Tehdy byl zvolen starostou pan Bér May, který zastával tento úřad svědomitě až do vybudování nového chrámu.

V r. 1856 prvního dne pásachu²²⁾ sešli jsme se opět v naší modlitebně, bohužel že naposledy, neboť odpoledne vypukl ve vinopalně požár a dříve, než se sblhli lidé z okolí v Malíně, nezbylo z naší modlitebny nic, pranic. Tři sifré-tauro²³⁾, porauches²⁴⁾, talším²⁵⁾, machzörim²⁶⁾, lampy, zkrátka vše, co jen jméno má, shořelo až na stříbrnou jad²⁷⁾, kterou kdysi věnoval zbožný Mendl Rabenbaum z Golčova Jenkova a kte-

326